

LUDÁNYI ZSÓFIA

MTA Nyelvtudományi Intézet
Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Osztály
ludanyi.zsolia@nytud.mta.hu

Beszámoló a XI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferenciáról

1. Bevezetés

Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága és az MTA Nyelvtudományi Intézete 2017. február 3-án tartotta meg – immár tizenegyedik alkalommal – az Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferenciát. Az idei konferencián jubileumot ünnepeltünk, mivel pontosan 10 éve, 2007-ben rendezték meg először a program. A konferenciasorozat (közkeletű nevén AlkNyelvDok) célja, hogy a hazai és külföldi egyetemek alkalmazott nyelvészeti doktori iskoláinak, programjainak hallgatói megismerjék egymás kutatási területeit, módszereit, eredményeit; s hogy a különféle területeken felmerülő kutatási kérdések megvitatásával elősegítse a szakmaközi kommunikációt.

A konferenciát Váradi Tamás, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, a konferencia szervezőbizottságának elnöke nyitotta meg. Beszédében beszámolt arról, hogy bár az elmúlt két évben a konferenciára jelentkező doktori hallgatók létszáma jelentősen visszaesett, a mostani évtől ismét fölfelé ívelő tendenciát figyelhetünk meg: az idei konferenciára összesen 36-an nyújtottak be absztraktot, melyből a bírálóbizottság végül 23-at fogadott el. A 23 elfogadott absztrakt szerzői közül heten kutatásuk poszteres bemutatására kaptak lehetőséget. A szervezőbizottság célja az volt ezzel, hogy népszerűsítse az alkalmazott nyelvészet bizonyos területein (például a számítógépes nyelvészetben) már jó ideje bevett gyakorlatnak számító, míg más területeken még kevésbé szokásos bemutatási formát.

2. A szekció-előadások

A megnyitó beszéd után szekció-előadásokkal folytatódott a rendezvény. Az egynapos konferencián négy szekcióban összesen 16 előadás hangzott el. A 6 poszter külön szekcióban kapott helyet. Az egyes előadásblokkokban az alkalmazott nyelvészet számos területének fiatal kutatói képviseltették magukat: idén a számítógépes nyelvészeti kutatások fordultak elő a legnagyobb számban, mindemellett szociolingvisztikai, magyar- és idegennyelv-pedagógiai, pragmatikai, valamint interkulturális nyelvészeti témájú előadások is elhangzottak.

A továbbiakban a konferencia előadásainak és posztereinek rövid összefoglalása olvasható.

2. 1. Az első szekció

Az első szekció Váradi Tamás elnökletével zajlott le. A szekció központi témája a számítógépes nyelvészet volt, az előadók a nyelvtechnológia területén végzett aktuális kutatásaikat ismertették. Az első három előadó a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója volt, akik mindannyian az egyetemen készülő, pszicholingvisztikailag motivált, az emberi szövegalkotást modellező elemzőrendszer, az AnaGamma fejlesztésén dolgoznak. Elsőként Dömötör Andrea mutatta be nagy mennyiségű szöveges adaton végzett korpuszvezérelt kutatását. A létige elhagyása, zéró kopulás, testetlen mivolta a magyar nyelvben a nominativusi névszói állítmányok mellett más esetekben is megfigyelhető, de – mint az előadó elmondta – nincs általános elv arra, mikor hagyható el az ige. Kutatásának célja a létige elhagyhatósága szintaktikai és szemantikai feltételeinek alaposabb feltérképezése volt. Az eredmények azt mutatják, hogy más esetekben is törölhető a létige, például helyhatározói állítmányú mondatokban (*a kutya az előszobában*), a kapott találatok nagyjából egyharmada nem nominativusi névszói állítmányt tartalmaz.

Vadász Noémi előadása a koreferenciaviszonyok számítógépes nyelvészeti elemzésével foglalkozott. Mivel az AnaGamma elemző balról jobbra, szavanként elemzi a szöveget, ebből adódóan a koreferencia feloldása is menet közben történik. A vonzatkeresők az ige vonzatkeretének előhívása után számban és személyben megegyező alanyt és tárgyat keresnek. Az előadó bemutatta a személyes, visszaható és kölcsönös névmások kezelését végző algoritmust, továbbá számos egyéb, nyelvtechnológiai szempontból nagy kihívást jelentő problémát vetett fel.

Ugyancsak az AnaGamma elemzőrendszerhez kapcsolódó, nagy mennyiségű szöveges adaton alapuló kutatást mutatott be előadásában Kalivoda Ágnes, aki az igekötők gépi annotálási problémáiról beszélt. Az automatikus szófaji felismerésben komoly kihívást jelent az azonos alakú szavak kezelése: például a *meg* szó mind igekötőként, mind kötőszóként igen gyakran előfordul. Az előadó bemutatta a saját fejlesztésű algoritmusát, amely a hibás automatikus címkézést utólag képes javítani (a kontextus mintázatai alapján).

A szekció utolsó előadója Dodé Réka, az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója volt, akinek doktori témája az ökoinnováció doménen történő automatikus terminuskivonatolás. A terminuskivonatoló alkalmazás fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükség van egy, az adott domént jellemző korpuszra. Előadásában a szerző a doménspecifikus korpusz építésének és validálásának lépéseit mutatta be, hangsúlyozva az általa alkalmazott módszer előnyeit: a más nyelvekre való könnyű átvihetőséget, valamint azt, hogy alkalmazása nem igényli a szövegek előzetes elemzését, csupán egy jól átgondolt mintákat tartalmazó fájl elkészítésére van szükség (bár validálásra így is szükség van, mivel a teljesen automatizált szöveggyűjtési módszer csak részben teljesítette az elvárásokat).

2.2. Második szekció

A konferencia második szekciójában Károly Krisztina egyetemi docens, az ELTE Angol Nyelvpedagógiai Tanszékének vezetője elnökölt. A szekcióban változatos témájú előadások hangzottak el. Elsőként Jánk Istvánt, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem doktori iskolájának hallgatóját hallhatta a közönség. Az előadó azt járta körül, vajon a nyelvi diszkrimináció jelen van-e az iskolai értékelésben: a különböző nyelvi háttérrel rendelkező gyermekek iskolában megszerzett tárgyi tudásának megítélése mennyire függ a gyermekek nyelvhasználatától és nyelvváltoztatától. A próbamérés során a szerző hangfelvételeket mutatott az adatközlőknek, ötven felvidéki tanárjelölt hallgatónak, kiszűrve ezzel minden olyan lehetséges tényezőt, amely befolyásolhatja az eredményt (például a tanuló kinézete). A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a nyelvi alapú hátrányos megkülönböztetés jelen van az iskolai értékelésben, ami bizonyíthatóan hatással van a tanulók iskolai előremenetelére.

A szekció második előadója, Gaál Péter a Pécsi Tudományegyetem alkalmazott nyelvészeti programjának doktorjelöltje a magyarországi szótárhasználati szokásokat vizsgálta. A szerző a mannheimi Institut für Deutsche Sprache kutatási módszereinek felhasználásával, kérdőíves vizsgálattal és mélyinterjúkkal térképezte fel az online szótárakkal kapcsolatos használati szokásokat. Előadásában az interjúk feldolgozásának tapasztalait ismertette, melyek – a kérdőíves adatokkal egybecsengően – azt mutatják, hogy a felhasználók főleg az ingyenes online szótárakat részesítik előnyben, különösen szakmai célokra, a multimédiás lehetőségek közül pedig a kiejtést segítő hangfájlokat tartják a leghasznosabbnak.

Harmadikként Berente Anikó, a Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója ismertette a 18. század első felében keletkezett szegedi boszorkányperek iratanyagán végzett történeti szociolingvisztikai és dialektológiai kutatásait. A paleográfia és a nyelvi jegyek vizsgálatával eddig négy különböző írnok írását sikerült elkülönítenie a szerzőnek. Egyikük írását alaposabban megvizsgálva feltételezte, hogy a lejegyző valószínűleg a nyugat-dunántúli nyelvjárást beszélhette, de a hipotézis bizonyításához egyelőre nem áll rendelkezésre elég adat. A kutatás fontos hozadéka, hogy (megfelelő mennyiségű adat esetén) szociolingvisztikai változók segítségével megállapítható, mely vidékről származhattak a Szegeden tevékenykedő írnokok.

A szekció utolsó előadása ugyancsak a szegedi egyetem doktori képzéséhez, illetve a Precognox Kft. projektjeihez kötődik. Szabó Martina Katalin, a Nyelvtudományi Doktori Iskola doktorjelöltje, valamint szerzőtársai, Lázár Bernadett, Nyíri Zsófi és Morvay Gergely a negatív emotív tartalmú szemantikai elemeket (*mocskos nagy, rohadt jól*) vizsgálták egy magyarországi Twitter-bejegyzésekből összeállított korpuszon. A kutatás eredményei igazolták azt az előzetes feltevést, miszerint a negatív emotív elemek használatában jelentős eltérés fog mutatkozni: a nők például több ilyen elemet használnak fokozó

funkcióban, mint a férfiak, továbbá a vizsgált elemeket a nők gyakrabban használják meglepődöttségük kifejezésére, értékelő célzat nélkül (pl. *dedurvaaa micsoda egybeesések*), míg a férfiakra ez nem jellemző.

2.3. Poszteres bemutatók

Az ebédszünet után került sor a poszteres bemutatókra. A konferencia egyetlen külföldi előadója, az ELTE nyelvpedagógiai doktori programján tanuló Jing Feng kutatásában a kínai és az amerikai diákok köszönetnyilvánítási stratégiáit vizsgálta szakdolgozatokból álló saját korpusza alapján. A spanyol nyelv oktatásának módszertani kérdéseivel foglalkozott Bánki Timea, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza: eredményei azt mutatják, érdemes beépíteni a nyelvoktatásba a topik és a fókusz fogalmát akár már a kezdő szinten is. Huszár Attiláné Fábiánkovits Erzsébet, az ELTE alkalmazott nyelvészeti doktori programjának hallgatója egy horvát nemzetiségű településen, Kópházán végzett nyelviattitúd-vizsgálatokat résztvevő megfigyelés, valamint interjúk segítségével. A kutatási eredmények kimutatták, hogy a településen megfigyelhető identitásmegetartó törekvések megfordíthatják a nyelvcsere folyamatát.

A poszterek között helyet kapott az interkulturális kommunikáció témája is. Kaba Ariel, az ELTE interkulturális nyelvészeti programjának doktorandusza a távol-keleti popkultúra termékére, a Pokemon-jelenségre reflektált kutatásában. A szerző azt vizsgálta – a karaktert nyelvi attribútumként alkalmazva –, hogy miben áll a Pokemonok nyelvi és nem nyelvi kommunikációja. Kutatási eredményei rámutattak, hogy a Pokemon-beszédnek kultúra- és médiumfüggő aspektusai is vannak.

Az angol és a magyar nyelv kapcsolatával foglalkozott a poszterszekció további két bemutatója, más-más aspektusból vizsgálva azt. Simkó Katalin Ilona, a szegedi egyetem doktorandusza angol és magyar nyelvű idiómákat csoportosított a fordíthatóság szempontjából. Léteznek olyan nyelvi elemek, ahol azonos idiomatikus jelentés mellett a szintaktikai szerkezet és/vagy a lexikai tartalom is azonos, más esetekben az azonos szintaktikai és lexikai szerkezet mellett eltér az idiomatikus jelentés. Végül pedig az is lehetséges, hogy az átvitt értelmű jelentés csak az egyik nyelvben fejezhető ki idiomatikusan. A szerző bemutatta az általa készített idióma-adatbázist, amely mind a nyelvtanulás, mind a géppel támogatott fordítás számára gyakorlati hasznót jelenthet. Várhegyi Nikolett, a Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Iskolájának hallgatója pragmatikai szempontból vizsgálta a két nyelv kapcsolatát: magyar anyanyelvű tanulók angol nyelven történő kérészi stratégiáival foglalkozó kutatásában arra kereste a választ, van-e különbség az angol anyanyelvű beszélők és az angolt idegen nyelvként elsajátítók kérészi stratégiái között, továbbá hogy milyen negatív és pozitív pragmatikai transzfer figyelhető meg a kérésekben. Megállapította, hogy a magyar anyanyelvűek sokkal közvetlenebb kérészi stratégiákat alkalmaznak angol nyelvű

kommunikációjuk során, ami az angol anyanyelvű beszélők számára akár udvariatságnak is hathat.

2.4. Harmadik szekció

A poszteres bemutatók után következett a harmadik előadásblokk, ahol a szekcióvezető Fenyvesi Anna, egyetemi docens, a Szegedi Egyetem Angol–Amerikai Intézetének vezetője, az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának elnöke volt. Az első előadást Drávucz Fanni, az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója tartotta, aki a szegedi doktorjelölttel, Szabó Martina Katalinnal közös kutatásában az egyes nyelvi elemek emotív, illetve szubjektív tartalmának megismerésével foglalkozott. A szerzők azt vizsgálták, hogy a szentimentek, emóciók és a beszélői szubjektivitást jelző elemek milyen összefüggései tárhatók fel automatikus eszközökkel. A szubjektivitás jelzőjének a bizonytalanságot jelző elemek választották. Az eredmények is azt támasztották alá, hogy a bizonytalanságjelölők szoros összefüggést mutatnak a beszélői szubjektivitással, továbbá a korpuszbeli negatív polaritású fragmentumokban talált nagyobb számú bizonytalanságjelölő jelenléte is arra utal, hogy negatív véleményünket sokkal indirektebb, árnyaltabb módon fejezzük ki, mint a pozitívat.

Másodikként az ELTE-s doktorandusz, Kresztyankó Annamária előadását hallhatta a közönség, aki budapesti fiatalok spontán társalgásaiból, illetve szociolingvisztikai interjúkból felépülő korpuszon végzett kutatásokat a cigányság társadalmi kategória megkonstruálásával kapcsolatban. Az eredmények azt mutatják, hogy az interjúalanyok látenszen hivatkozva hozzák létre ezt a társadalmi kategóriát, ám egy ponton mégis negatív tulajdonságokkal hozzák azt összefüggésbe.

Ezt követően Lajtai Ádám (ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola) beszélt angol olvasásértést mérő összehasonlító vizsgálatáról, melynek során három nyelvi vizsgatípus (középszintű érettségi, középfokú nyelvvizsga, emelt szintű érettségi) moduljait vetette össze számszerűsíthető tulajdonságok segítségével. Eredményei kimutatták, hogy a középszintű érettségi szignifikánsan eltér a másik két vizsgatípustól.

A szekciót Szabó Martina Katalin, Nyíri Zsófi és Lázár Bernadett előadása zárta, melynek során ismét a negatív emotív szemantikai tartalmú fokozó elemeket (*borzasztó jó*) vizsgálták, ezúttal az angolról oroszra és oroszról angolra történő fordítás szempontjából. Megállapították, hogy fordításkor a célnyelvben kihagyják az ilyen típusú fokozó elemeket a fordítók, vagy stílusosan semleges fokozó elemre cserélik azt, vagyis jelentős stílusértékvesztés történik a fordítás során.

2.5. Negyedik szekció

A konferencia záró szekciója ismét a rendezvény házigazdája, Váradi Tamás elnökletével zajlott. A debreceni egyetem doktori hallgatója, Németh Margarita

Veronika magyar anyanyelvű egyetemisták angol nyelvű köszönetnyilvánítási stratégiáit vizsgálta a pragmatikai transzferre összpontosítva. Részeredményei azt mutatják, hogy elsősorban negatív pragmatikai transzfer figyelhető meg a vizsgált anyagban, például a magyar anyanyelvűekre általánosan jellemző az, hogy explicit köszönetnyilvánítás helyett az érzelem kifejezésének stratégiáját alkalmazzák. E stratégiák feltérképezésének gyakorlati haszna is lehet, elsősorban az angol mint idegen nyelv tanítása során.

Ugyancsak a köszönetnyilvánítással, valamint egyéb beszédaktusokkal foglalkozott előadásában Sitkei Dóra, az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója: azt vizsgálta, hogy magyarul tanuló lengyel anyanyelvűek megnyilatkozásaiban hogyan hat az anyanyelvi transzfer. A vizsgált beszédaktusok közül számos esetben mutatkozott az anyanyelvi transzfer hatása, mindemellett azt is megállapította az előadó, hogy a lengyel anyanyelvű adatközlők magyar nyelven történő megszólalásukkor különféle nyelvi eszközökkel mintegy túlbiztosítják magukat, elkerülendő, hogy udvariatlannak tartsák őket.

A szekció utolsó két előadója két szegedi doktorandusz, Kovács Viktória és Kondacs Flóra voltak, mindketten az elméleti nyelvészet doktori alprogram hallgatói. Kovács Viktória jelentős gyakorlati haszonnal kecsegtető kutatásában azt feltételezte, hogy az enyhe kognitív zavarban szenvedő (az egészséges és a demens állapot között elhelyezkedő) személyek koreferenciahasználata jelentős eltéréseket fog mutatni az egészséges emberekéthöz. Hipotézise beigazolódott, a statisztikai vizsgálatok több területen szignifikáns különbséget mutattak az enyhe kognitív zavarban szenvedők és a kontrollcsoport között. A szekció és egyben a konferencia zárásaként Kondacs Flóra számolt be lendületes előadásában a MONYEK óvodai korpuszon, illetve saját gyűjtésű gyermeknyelvi szövegeket tartalmazó korpuszán végzett vizsgálatáról, melynek során az *izé* nyelvi elem különféle funkcióit tanulmányozta. Mindemellett röviden ismertette az óvodapedagógusok körében végzett kérdőíves kutatását is az *izé* szó használatáról, amely jól mutatta e nyelvi elem némileg megbélyegzett mivoltát, holott korántsem csupán funkciótlan töltelékelemről van szó.

3. Összegzés

Az immáron tizenegyedik alkalommal megrendezett Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencián ezúttal is változatos témájú, magas színvonalú előadásokat hallhatott a közönség, a kávészünetekben pedig kötetlen, kellemes hangulatú eszmecseréket folytattak egymással az alkalmazott nyelvészet pályakezdő, illetve tapasztaltabb kutatói, sőt a nyelvészet iránt érdeklődő más szakmabeliek is. A konferencia zárásaként Váradi Tamás, a szervezőbizottság elnöke elmondta, hogy az előadások tanulmányként megírt változatát az eddigi gyakorlathoz híven lektorált online konferenciakötetben kívánják megjelentetni, hogy a fiatal kutatók legújabb tudományos eredményeiről az alkalmazott nyelvészettel foglalkozó szakmai közösség is értesüljön. Mindemellett felhívta a

figyelmet arra is, hogy a tíz éve tartó konferenciasorozat természetesen jövőre is folytatódik, az eddigi hagyományokhoz híven 2018 februárjának első péntekjén várható a XII. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia.

A konferencia egyik szervezőjeként ezúton szeretnék köszönetet mondani az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának (Balaskó Mária, Fenyvesi Anna, Fóris Ágota, Gósy Mária, Hunyadi László, Károly Krisztina, Klaudy Kinga, Markó Alexandra, Navracsics Judit, Prószéky Gábor, Schirm Anita, Váradi Tamás), valamint Tóth Bianka és Kuti Judit kolléganőimnek a konferencia szervezésében és lebonyolításában nyújtott segítségükért.